

TERZIJDDE

PARADE VAN ZOMERGASTEN BIJ DE TIJD

Zoals in menig Russisch toneelstuk wordt ook in *Zomergasten* van Maxim Gorki de dramatische spanning niet opgebouwd aan de hand van zware lijnen die het verhaal domineren. Een uitgebreid gezelschap van lanterfanter komt samen in en rond het zomerhuis van de Basovs. Het zijn gegoede burgers: advocaten, ingenieurs, artsen, schrijvers... Ze komen en gaan, filosoferen en zeuren wat, maar komen zelden tot een grondig gesprek. Daar legt de schrijver het niet op aan. Hun verschijning heeft altijd iets vluchtigs. De sfeer die deze flaneurs rondom zich optrekken, is er een van defaitisme, cynisme, wrevel en toch ook voorzichtige hoop. Stukken dialoog fladderen in het rond en vormen een mozaïek van invalshoeken, gedachten en gevoelens die de toeschouwer aan het mijmeren zetten. Een kolfje naar de hand van Lucas Vandervost.

Sfeerschepping is dus belangrijker dan een plot. De Tijd vond een goed steunpunt in de scenografische omkadering. Het centrale speelplateau is een houten lattenvloer, rondom ingesloten door een brede strook humusgrond. Je ruikt de aarde zodra je de Minardschouwburg binnenkomt. De achtergrond is een kloek berkenbos, dat bestaat uit een verzameling ranke stammen, die aan dunne kabels zijn opgehangen en dus bij bepaalde bewegingen van de acteurs lichtjes heen en weer bengelen. Het geeft een wat vervreemdend beeld van ijlheid en labiliteit, maar het tast de schoonheid van het bos niet aan. Iemand zegt: we staan met onze voeten in het moeras. Men kan zich de scène voorstellen bij regen. Ploeterend in de drassige aarde hebben ze dan nog als enig houvast hun houten 'vlot'. Leven op een vlonder.

Sommige zomergasten nemen de gang des levens voor wat hij is en leggen er zich om pragmatische redenen bij neer. De meesten echter voelen zich ongemakkelijk, maar missen daadkracht. Het zijn dichters en kankeraars. De enen verbloemen de werkelijkheid en hun leed via poëtische ontboezemingen; de anderen spuien wel kritiek maar spinnen zich in in een woordenkraam dat hen nog ongelukkiger lijkt te maken. Veel vaste grond onder de voet hebben ze niet. Ook niet als het om de liefde gaat.

Het stuk heeft een historische betekenis. Gorki hangt een meedogenloos beeld op van de Russische intelligentsia uit het prerevolutionaire tijdperk. Van hen is weinig heil te verwachten in het perspectief van een nieuwe tijd, waar nochtans democratie en emancipatie lonken. De intelligentsia vormt in de ogen van Gorki

nog slechts een donkere schaduw boven het volk en de bourgeoisie. Met geen van beide is er enige band. Krachteloosheid is troef. Proberen een lamkendig bestaan te rechtvaardigen wijst op hun angst om echt te leven.

Aan die historische context heb je als toeschouwer vandaag niet zoveel. Boeiend is wel de herkenbaarheidsfactor van deze fin-de-siècle sfeer, waarin moeheid, vertwijfeling en de hang naar gemakkelijke en dubieuze ontsnappingsroutes de toon zetten. Dat onbehaaglijke niemandsland tussen een of ander 'ancien regime' en de onontkoombare revolutie waar men naartoe gezogen wordt. Vandaag zou dat die van de technologie kunnen zijn met haar duizend-en-één consequenties. Bang afwachten, maar weten dat het onvermijdelijk is. Wachten op het Nieuwe en ondertussen de tijd doden, met drinken en 'vakantie' nemen, onderduiken in een cocon van waanamusement. Wat dan weer een schijnantwoord is op de verkrampte stress die de mens zichzelf aandoet. Want de meeste van deze zomergasten lopen er overspannen bij, al verstoopt de ene het beter dan de andere.

"Vervelend zo'n picknick", zegt de ene. "Net ons leven", repliceert de andere. Ze raken de kern van de zaak. Er gebeurt niets, ze doen niets, ze praten alleen maar. Uit zo'n bestaan wil Varvara zich graag bevrijden. Maar dat kost moeite. Op sleeptouw genomen door Marja met haar ideeën over de Nieuwe Maatschappij, is zij de enige die aan het einde een belangrijke stap zet. Als een bescheiden Nora laat ze haar man in de steek, om te gaan studeren. Het is een afrekening met het verleden en met de hypocrisie van haar huwelijk. Vrijgevochten gaat ze de toekomst tegemoet. Ze lijkt wel de spreekbuis van Gorki zelf: "Ja, ik ga weg! Ver van hier! Ik wil leven! En ik zal leven! Iets doen tegen jullie! Tegen jullie! Ik vervloek jullie!" De anderen blijven wegvluchten in illusies en geleuter. Of bakenen de zin van hun enge bestaan scherp af. Het duidelijkst verwoordt ingenieur Soeslov (Johan Van Assche) het. We zijn allemaal kinderen van kleinburgers, zegt hij. We leden honger in onze jeugd en hebben het gemaakt. Het is normaal dat we graag goed eten en drinken, en niets doen. Zo is het goed. En belast ons niet met al dat gepieker en gezwets over de hatelijke mens en het onbeduidende leven. In een moderne transcriptie heet dat: geef ons brood en spelen, comfort en televisie. En laten we onze mondigheid gebruiken om onze individuele bedenkingen van de daken te schreeuwen. Want dat recht hebben we toch! De media zorgen dan wel voor de rest. Dat de nood aan steeds nieuwe soorten therapeuten met de dag toeneemt, nemen we er dan maar bij. In de uitbeelding van dit tanende gezelschap met zijn melancholie, verdrongen driften en mistige levensblik, zorgen de rondwarende Sasja (Sam Bogaerts) met de onontbeerlijke samovar, en de weemoedige Slavische accordeonmuziek voor de verwachte

couleur locale. Maar het blijven bescheiden signalen. Atmosfeer wordt er vooral gecreëerd door de diversiteit van het gezelschap. Om het tienjarig bestaan van De Tijd te 'vieren' bracht Lucas Vandervost zeventien acteurs in lijn, die bijna allemaal ooit in een productie van De Tijd meespeelden. Ze zorgen voor een kleurrijke invulling en een heel precieze toonzetting. Een geschenk voor het publiek. Het ensemble maakt indruk. Stuk voor stuk zijn het acteurs met een persoonlijkheid. Het is leuk dat ze die artistieke eigenheid niet onder stoelen of banken steken. Ieder heeft zijn elan en kneedt het personage a.h.w. naar zijn eigen profiel. Dat ze er geen nummers van maken, daar zorgt regisseur Vandervost voor. Een bloemlezing dus met een ziel.

Rita Wouters (Marja) heeft iets van de tragédienne, die zich gemakkelijk een dosis pathos kan veroorloven. Katelijne Verbeke (Varvara) vertolkt haar karakterrol met een indringende dramatische expressie die veel minder extravert is. Met haar jeugdige uitstraling en haar warme, sonore stem speelt Antje De Boeck de rol van de jonge dichteres Kaleria. Dirk Buyse is de ernstige, ietwat getormenteerde filosoof (Rjoemin). Bob De Moor (Dvojetotsjije) laat zich kennen als de bescheiden grappenmaker uit het volkse verteltheater, met veel gezonde wijsheid, ook al kleurt die soms zwart. Bij Wim Danckaert (Vlas) herken je de verbeterde trekjes van een naar binnen geslagen woede en onmacht. Wim van der Grijn (Sjalimov) is de literator, die zijn woorden wikt en weegt. Mieke De Groot (Joelia) is de lawaaierige kwetteraar en Hilde Wils houdt de rol van zuurpruim (Olga) strak aan. Het schmieren integreert Warre Borgmans stilistisch in zijn personage, de opportunistische en ietwat oppervlakkige advocaat Basov, die graag koketteert en op het publiek speelt. Zo van: vinden jullie ook niet? Begrijpen jullie dat?

Zomergasten door De Tijd (Foto: Patrick De Spiegelare)

Er wordt overigens nogal frontaal gespeeld. Dat maakt deel uit van de neiging tot releveren en onthullen. Zo worden in de 'massa' geleidelijk kleinere relaties zichtbaar. Door figuren en constellaties duidelijk in het licht te stellen, krijgen ze weinig kans om verloren te lopen. In een stuk met achttien personages heeft dat laatste alvast enige praktische betekenis. Spreekt men voor het eerst over iemand, dan gebeurt het wel eens dat heel even dat personage achteloos ten tonele wordt gevoerd. Een soort stille, onopvallende introductie. Maar er is natuurlijk meer. Soms laat men een rood vierkanten scherm neer tussen bos en speelvlak, waardoor de scène verkleint tot podium. Het focust de blik. De kleine confrontaties die zich tegen dat doek afspelen, lijken wel in close-up geplaatst, uitgeknipt als het ware uit het grote scènebeeld. Dat gebeurt nog intenser wanneer vooral naar het einde toe de Bühne soms functioneert als speaker's corner voor bepaalde individuen die krachtig hun mening willen ventileren. Vlak in het gezicht van de toeschouwer.

Zonder sensationele ingrepen slaagt De Tijd er voortreffelijk in om deze polyfonie goed te doen uitkomen. Er hangt meer in de lucht dan een amorphe sfeer van leegte, gedomineerd door lusteloosheid, onvervulbaarheid, gekanker, banaal amusement, burgerlijke mediocriteit, grofheid en amoureuze afschampers. De verschillende stemmen krijgen reliëf. Zo is er het doemdenken van de man die wil bedrogen worden, omdat hij vindt dat elke onthulling van deze hatelijke wereld een aanslag is op de poëzie. Of de aanstellerigheid van de kerel die zijn verbittering om de mensheid verbergt achter cynisme en sarcasme. Maar er is ook het optimisme van wie zich goed voelt in zijn vel, al lijkt dat een beetje op naïeve zelfverblindings. En er is vooral het elan om uit die inertie te ontsnappen: het geloof in mensen van goeie wil, die in staat moeten zijn iets blijvends te verrichten voor het nageslacht. Uit het slib geraken en niet goed weten hoe. Dat is de prangende gedachte in het stuk. Een scherp tijdsbeeld. *Zomergasten* van De Tijd is verdienstelijk ensemblewerk.

Fred SIX

Zomergasten van Maksim Gorki door De Tijd. Regie: Lucas Vandervost; Vertaling: Bob Snijders; Vorm: Erik Lagrain, Sabine Kumeling. Première: 1 juni 2000 in de Minardschouwburg, Gent.